

po zakonih, veljavnih v naši državi. Kakor rečeno, je prvi pogoj k boljši bodočnosti izobrazba. Ta pa mora biti uspešna in popolna le na podlagi materinega jezika. Pripomočki za tako izobrazbo pa so dobre ljudske in srednje šole in naposled vseučilišče. In ravno z ozirom na to je priredilo akademično ferijalno društvo „Adrija“ svoj prvi javni ljudski shod, na katerega dnevni red je postavilo razpravo o slovenski mestni ljudski šoli v Gorici, o slovenski gimnaziji v Gorici in o slovenskem vseučilišču v Ljubljani.

Shod je otvoril dosednji predsednik društva stud. med. g. Reja. Pozdravivši na shodu navzoče v presrečnih besedah je predlagal, naj se izvoli z vzklikom za predsednika shoda dornberški nadučitelj g. Križman, kar se je zgodilo brez ugovora. Ko je tudi g. Križman v kratkih besedah označil pomen shoda ter pozdravil navzoče dame in gospode in sploh vse, je dal besedo stud. phil. g. Ipavcu, ki je govoril k prvi točki dnevnega reda, namreč o slovenski mestni ljudski šoli v Gorici.

K drugi točki dnevnega reda, namreč o slovenski gimnaziji, je govoril stud. jur. g. Vošnjak.

K tretji točki glede slovenskega vseučilišča v Ljubljani je izborni govoril stud. jur. g. Pavliček.

S tem je bil dnevni red javnega shoda končan. Na predsednikovo vprašanje, ako se še kdo oglasi k besedi in ako misli kdo postaviti kake resolucije, je nastopil stud. jur. g. Cigoj, ki je predlagal sledeče štiri resolucije s primernimi dodatki, in sicer:

I. Goriški Slovenci, zbrani 9. avgusta 1903. na ljudskem shodu v Gorici, protestujemo odločno proti bagatelizaciji škikanoznemu postopanju občinskega sveta goriškega v zadevi slovenske ljudske šole, katero pravično rešitev brezobzirno zavlačuje od leta do leta.

V imenu humanitete, kulture in zakona zahtevamo, da se omogoči otrokom slovenskih davkoplačevalcev v mestni občini goriški pot do elementarne šolske izobrazbe.

Pozivljamo tudi visoko c. kr. vladu, da, izvršujoč sankcionirane državne zakone, pokaže isto energijo v Gorici v prilog Slovence, kakršno kaže vedno in povsod v prilog Nemcem in Italijanom.

II. Goriški Slovenci, zbrani na ljudskem shodu v Gorici dne 9. avgusta 1903., zahtevamo najodločnejše, da se končno izvrši člen XIX. osnovnega državnega zakona o državljanskih pravicah tudi v prilog Slovence na Goriškem, ter pozivljamo vis. c. kr. naučno ministrstvo, da vendar enkrat ugodi stari opravičeni zahtevi slovenskega prebivalstva na Goriškem in realizuje čimprej višjo gimnazijo v mestu Gorici s slovenskim učnim jezikom.

Odpravi naj se enkrat stara krivica, da je učni jezik goriškega gimnazija nemški, ki niti deželni jezik ni in ki je v prvi vrsti kriv kričečih neuspehov te gimnazije.

III. Goriški Slovenci, zbrani na ljudskem shodu v Gorici dne 9. avgusta 1903., se pridružujemo manifestacijam in zahtevam po slovenski univerzi v Ljubljani, katero smatramo kot neobhodno potrebno za kulturni razvoj slovenskega naroda.

IV. Goriški Slovenci, zbrani na ljudskem shodu v Gorici dne 9. avgusta 1903., pozivljamo slovenske poslance, da vedno in povsod z vso vmeno in odločnostjo zastopajo v prvih treh resolucijah navedene zahteve.

Prva resolucija naj se odpošlje: mestnemu svetu v Gorici, c. kr. namestništvu v Trstu, I., II. in III. c. kr. ministrstvu za nauk in bogočastje na Dunaju.

Vse štiri resolucije slovenskim deželnim in državnim poslancem goriškim, slovanski zvezi poslancev na Dunaju, klubu nar.-naprednih slov. poslancev na Dunaju.

Predsednik je stavil resolucije s pristavki na glasovanje in na shodu navzoči so jih sprejeli soglasno z velikim navdušenjem.

Glavna skupščina „Saveza hrvatskih učiteljskih društava“.

(Dalje.)

Življenje je od dneva do dneva dražje. Ta tožba odmeva v vsakem kotičku naše domovine. V poslednjem času je silno poskočila cena živežu, a noven padla, pa so zato drugim uradnikom popravili materialni položaj. To se je zgodilo tudi našim nadzornikom, ki jim zakon iz l. 1888. ustanavlja plačo s 1000 in 1200 gld. Ta paragraf šol. zakona se je preuredil tako, da so nadzorniki po postavi iz l. 1894. uvrščeni v IX., VII. in VII. plačilni razred, a vsi trije razredi imajo osem plačilnih lestvic, in sicer 1100, 1200, 1300, 1400, 1600, 1800, 2200, in 2400 gld.

Prav je, da se je dostojno oziralo na naše poglavarje, ker so oni to s svojim položajem zaslužili. Stavim, da med nami ni nikogar, ki bi se ne radoval nad tem uspehom svojih tovarišev in poglavarjev, ki so s svojim dosedanjim delovanjem dokazali, da niso pozabili na tisoče siromakov, s katerimi so nekdanj delili trpljenje. polno življenje ljudskega učitelja! *) Ali priznati mora vsak nepristranski in pravični mislec, da je želja naša, uvrstiti nas v poslednje tri razrede neovržno opravičena že zategadelj, da ne bo med tovariši tako očitega neskladja v gigantskem skoku iz nobenega plačilnega razreda v sedmega.

Priporočamo vsakemu stanu pravo, da zahteva poboljšanje svojega materialnega stanja, ali takisto želimo, naj se prizna tudi nam, da imamo pravo zahtevati rešitve iz dosedanje bede in iz dosedanjega siromaštva. Stanarina celih 100 gld, ki jo danes dobivajo ljudski učitelji, ni primerna niti za najbolj pozabljeno vas. Ni dežele, kjer bi stanarina učiteljev bila tako nizka, in povsod je urejena po krajevnih razmerah. **) V vseh deželah tvorijo glavna mesta v tem pogledu izjemo, samo pri nas ni tako. Nadstražarji v Zagrebu imajo 200 gld. stanarine, ljudski učitelj pa 100 gld. Sicer je to popolnoma prirodno. Onemu, ki ima plače samo 400 gld. ne pripade večja stanarina. Bolestno spreletava učitelja tudi, če pomisli, da ima na šoli, ki jo vzdržuje dežela, šolski sluga 400 gld. plače kakor tudi učitelj, in ki ima pred seboj sigurno perspektivo, da bo svojega predpostavljenega v 40 polnih letih službe nadkrilil za 350 gld.

Za uradnike poslednjega razreda ne zahtevajo nobene osebne klasifikacije, ker ni potrebna za mehaniško in šablonsko delo, ki ga opravljajo. Za učitelja velja že radi tega vzeti ozir, ker je temeljito pripravljen za svoje znanje, ter mu ni v marljivosti in vestnosti, kakor v trudoljubivosti za razširjanje občne in strokovne izomike — to se osmeljam glasno in jasno izreči — nihče enak. To mu je povzdignilo ugled, ali samo do časti. Ta ugled še nima toliko moči

*) Pri nas je seveda to drugače. Nekateri nadzorniki so pri nas gospodje, a mi sužnji. Ošabno gledajo iz viščin na nas, ker so dostojanstveniki s kamenitim srci. Toda: tempora mutantur! Uredn.

**) Pri nas po kmetih nimajo sploh nič stanarine. Tamkaj nemara lahko prebivajo po katorih kot cigani. Uredn.

v sebi, da bi se mu priznalo mesto, ki sodi onim, od katerih zavisi bodočnost in sreča narodova. Tak delavec, ki je vse svoje življenje verno in vdano stal v službi naroda v poslednjih vojaških vrstah, ni dospel ne na ugledu ne na plači na ono stopnjo, na kateri je n. pr. pravnik po enoletnem ali dvoletnem službovanju.

Učiteljstvo srednjih šol zahteva tako tudi povišanje plače, in to s polnim pravom. Ni dežele v monarhiji, najbrž je ni na vsem svetu, kjer bi učitelji srednjih šol bili tako slabo plačani kakor pri nas. A kaj je z ljudskošolskim učiteljem v monarhiji? Evo, plačilne šeme vseh dežel v monarhiji! Iz nje se vidi, da so ljudski učitelji v Hrvaški in Sloveniji najslabše plačani v vsi monarhiji in najbrž tudi na vsem svetu. Učitelj srednjih šol potrebuje za svojo izobrazbo, mislim ono, ki ga usposoblja za službo, 16 let, a ljudski učitelj 12 let. Tedaj tri četrtine toliko kakor profesor. Prvi mora služiti 30, drugi 40 let. Ljudski učitelj, ki je v vsem, a največ v zahtevanjih skromen, bi se zadovoljil s tremi četrtinami sedanjih pričetnih plač učiteljev srednjih šol, ker bi mu temeljna plača po tem ključu bila 675 gld. Profesor dobi koncem 30. leta službe 1900 gld. plače in s tem gre v pokoj, a ljudski učitelj bi s tri četrtine te plače, kar bi bilo 1425 gld., šel šele s 40. leti službe v pokoj. Ako bi ta ključ dali pod lupo najučenejšega pravika, bi ga moral odobriti, ker je pravilen, a kar se mene tiče, bi želel, da se tako ali vsaj na tej podlagi uredi naše plače zakonitim putem.

Sedaj se mi je še na kratko pomniti zakona iz l. 1874., in naj bo dopuščeno, da ga primerjam z onim iz l. 1888. Čim se je Krajina pričela razoroževati in utelešati materni deželi, je trebalo urediti raznovrstne odnose v domovini. V vsem krajiškem področju je temeljna plača 350 gld. a provincijal je stal nekaj bolje, ker so bile šole razvrščene v različne plačilne razrede s 400, 500, 600 in 700 gld. Tedaj v vsem področju, na katero se je sedaj šolski zakon raztrgal, je bilo pravzaprav pet plačilnih razredov s temeljno plačo 350, 400, 500, 600 in 700 gld. S šolskim zakonom iz l. 1888. so hoteli plače unificirati s tem, da so povsod uvedli temeljno plačo 400 gld. Vzeli so enim, da so dali drugim. Na oko izgleda to pravilno, vendar temelji taka praksa na jako pogubnem načelu, ki spominja na komunizem. Pri tem sta oba trpela, oni, ki so mu dali, in oni, ki so mu vzeli. Ali petnajst polnih let, kar je ta zakon uveden, nam je doneslo grozno razočaranje, ter nas vsako novo odkritje uveri, kako je ta zakon deloval „in peius“, namesto „in melius“, on nam je odvzel mnoge udobnosti, kar nam je prvi zjamčil. Ta stran tega zakona je živo predočena v peticiji na visoki sabor, tedaj preostaja meni le malo besedi.

Vzemimo samo 50 šol v vsi deželi, ki so bili razvrščene v plačilne razrede, pa recimo, da je novi zakon vsaki teh šol povprečno vzel samo 100 gld. To je na leto 5000 gld., kar bi zneslo v teh petnajstih letih 75.000 gld. To vsoto je odvzel novi zakon učiteljstvu, četudi je to pokrito z navidezno v pokojnino nevštevšo doplačo po 60, 100, 200, in 300 gld. Ako bi pravomočnost zakona ne zjamčevala dobljenih pravic, bi človek niti tožiti ne mogel. Ali taka praksa, kjer se z enim zakonom jemlje ono, kar se je z drugim zjamčilo, more človeku vzeti celo vero v samo moč postave. Nedavno je priredil v klubu naših učiteljev vrli učenjak predavanje o „pravu“. Pričel je tako-le: Vi me pitate: što je pravo? Iskreno mi je priznati, da bi mi mileje bilo, da me pitate: Što nije pravo? *) Razpravljajoč lepo o evoluciji prava, je

*) Tako bi se po vsi pravici lahko vprašali tudi pri nas! Ured.

dodal, da pravo nedostaja kontinuitet vrednosti. A to n. pr. znači: Kar je bilo sinoči pravo, danes ni več. In ravno to se obistini, kadar primerjamo prava, ki nam jih je zjamčil zakon iz l. 1874. z onimi, ki nam jih je odvzel zakon iz l. 1888. In jaz završujem: To tedaj ni pravo! (Burno odobravanje.)

Dopisi.

Kranjsko.

Izza kranjsko-štajerske meje. Pretečeno leto sva se napotila s tovarišem sosedom na Štajersko, da obiščemo dva ondi kot nadučitelja službujoča sošolca. Pri prvem sva ostala en dan. Ogledala sva si lepo novo šolsko stavbo, v kateri ima on krasno stanovanje, ob šoli velik vrt in prostorno telovadnico. Drugi, ki stane tudi v primeroma jako velikem šolskem poslopju, je rekel, deželni šolski svet je ukazal šolo razširiti, šolsko poslopje pa povsem prenoviti. Ogledala sva si, četudi le od zunaj, mnogo drugih šolskih poslopij. Korakajoč nazaj proti Celju, sva primerjala kranjsko ljudsko šolstvo s štajerskim. Tu večinoma prav krasne šolske stavbe, pri nas, posebno ob štajerski meji, samo poslopja, ki so izrasla iz starih mežnarij. Tam samo dvo, tro ali večrazrednic, pri nas le enorazrednice in zasilne šole. Kako velika krivica se godi učiteljstvu, ko nekateri čitajoč po slovenskem časopisu, da je kranjsko ljudsko šolstvo na jako nizki stopnji, če ne najslabše v Avstriji, zvali vso krivdo na učiteljstvo, kakor bi ono ne storilo svojih dolžnosti! Ali naj mar en sam učitelj ali celo mežnar stori toliko kakor dva ali več učiteljev? Ali naj mar kranjski učitelj doseže v 6 letih tisto, kar drugod v 8? Ponavljalnih šol ne štejem. Saj mi mora pritrditi vsak, kdor ima kaj izkušnje, da je to nekaka ceklja pri šolstvu, v kateri nikoli ne bomo dosegli pravih uspehov, pa če naredimo še tako lepe podrobne učne načrte, zakaj ravno v 12., 13. in 14. letu dobi otrok pravi razum in nekoliko pojma, zakaj se uči, in mi ga pahnemo iz šole.

Tovariš je rekel: „Žal mi je, da v svojih mlajših letih nisem prosil za službo na Štajerskem.“ — „Meni še bolj,“ sem mu odgovoril, „ker mi je bila tam služba že podeljena, a odpovedal sem se z ozirom, da mi je bila v istem času podeljena tudi služba na Kranjskem. In kaj imam od tega, da sem se odpovedal? 400 do 600 kron manjšo plačo in da ne morem doseči niti tistega, kar je vsakemu voditelju zjamčeno v § 5. dež. zakona z dne 29. nov. 1890. l., to je svoje kleti.“ Tovariš mi je svetoval, naj se pritožim na c. kr. okrajni šolski svet. Slušal sem ga. Naredil pritožbo na okr. š. svet, v kateri sem omenil, da nimam, četudi sem na tej šoli voditelj že 15. leto, še sedaj svoje kleti, in da mi je v kleti dveh gostačev odmerjen prostorček 2m², dalje da je v šolski sobi, ki je le nekaj nad 2 m visoka, prevelika tema, naštel še nekaj drugih pomanjkljivosti in da se krajni šolski svet upira omenjeno napraviti, oziroma popraviti. Odgovor sem prejel takoj in sicer: Den instehend angeführten Bedürfnissen kann mit Rücksicht auf die Armut der eingeschulten Gemeinden nur nach und nach Rechnung getragen werden. Tedaj uboštvo je vzrok, da občina oziroma cela župnija ni v teku 15 let postavila šolskega poslopja in tudi ne nabrala vinarja v ta namen. Koliko se je v tem času izdalo že najemnine! Popravila se je nekemu posestniku hiša, da jo je prepustil za šolo, postavilo lepo enonadstropno hišo za mežnarijo, kjer je sedaj nastanjena šola, sezidati se je morala občinska ječa, dasiravno se je temu upiral občinski odbor.